

УДК 339.5:633.7

СВІТОВИЙ РИНОК КАВИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

ХОДИКІНА В. В.,
кандидат економічних наук, доцент,
начальник відділу ЗЕД ТОВ
«Сімейний сад»,
РОДІНА О. Г.,
кандидат економічних наук, доцент,
Донецький державний університет
управління

У статті проаналізовано сучасний стан та проблемні питання світового ринку кави; розглянуто показники та динаміку споживання кави у світі, проаналізовано структуру та тенденції світового експорту, імпорту кави; визначено проблеми ринку кави та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: світовий ринок кави, виробництво кави, кавова індустрія, споживання, попит, експорт, загальносвітові тенденції.

В статье проанализированы современное состояние и проблемные вопросы мирового рынка кофе; рассмотрены показатели и динамика потребления кофе в мире, проанализирована структура и тенденции мирового экспорта, импорта кофе; определены проблемы рынка кофе и предложены пути их решения.

Ключевые слова: мировой рынок кофе, производство кофе, кофейная индустрия, потребление, спрос, экспорт, общемировые тенденции.

Modern state and problem questions of the world market of coffee are analysed in the article; indexes and dynamics of the consumption of coffee are considered in the world, structure and tendencies of world export, import of coffee are analysed; the problems of the coffee market are determined and solutions are offered.

Key words: world market of coffee, production of coffee, coffee industry, consumption, demand, export, world tendencies.

Постановка проблеми. Ринок кави є одним із швидко зростаючих ринків у світі і відображає постійні інновації продукту. За останні 50 років як виробництво, так і споживання кави значно зросло. Зараз каву виробляє більше 70 країн, і понад 50% лише три країни. Більш 20 млн. осіб в світі зайняті вирощуванням та торгівлею кавою. Очікується, що світовий дохід, що становив у 2017 р. 76 млрд. дол. США, зросте до 89 млрд. дол. США до 2021 р. [1]. Попит на каву буде подальше зростати, що пов'язано із постійним зростанням населення, розвитком культури споживання кави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленню основних тенденцій розвитку та аналізом проблемних питань світового ринку кави присвячені праці таких вчених, як І. Вольпер, Д. Горюнкова, А. Діброва, П. Дунаєв, П. Івасюк,

Т. Івашкова, А. Моїсєєв, І. Полутіна, Ю. Рудась, Т. Чан, Н. Юдіна. Проте дослідження сучасного стану ринку кави та його розвитку залишається актуальним через існування досить широкого спектра проблемних питань, що стосуються специфіки цього ринку, та недостатню увагу науковців та фахівців до визначення та пошуку шляхів їх вирішення.

Метою статті є розгляд сучасного стану, визначення проблемних питань світового ринку кави та формулювання шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кава – один з найзатребуваних товарів на світовому ринку, посідаючи друге місце після нафти, це другий за популярністю напій після води. Щодня в світі випивається більше 2 млрд. чашок кави. У 2017 р. середньодушове споживання кави склало 10,35 кг в північних європейських країнах, що робить їх найбільш кавозалежними. Середній фін випиває 1310 чашок кави на рік – більше трьох з половиною на день. На другому місці йдуть Нідерланди, на третьому Швеція. Голландці випили в середньому 9,58 кг кави в 2017 р. [1].

Показники та динаміка споживання кави у світі представлені на рис. 1.

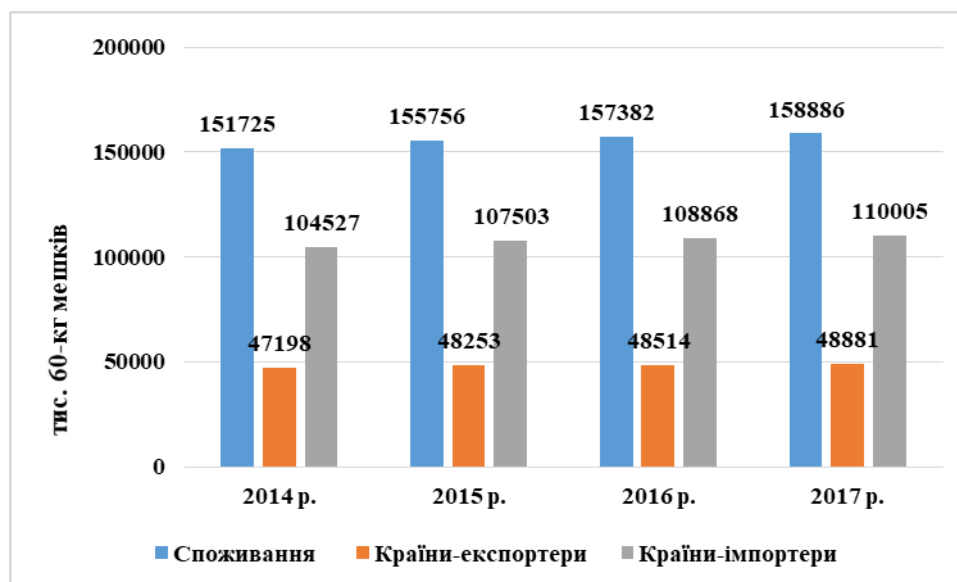

Рис. 1. Зростання споживання кави у світі за період 2014-2017 рр. [2].

Розглянемо, що представляє собою поняття «кава», які характеристики цього продукту формують його ціну та попит. 98% усієї кави, що виробляється в світі, забезпечують два основних види кавових дерев: арабіка та робуста. В таблиці 1 наведені основні порівняльні характеристики цих видів кавових зерен. З наведених характеристик обох видів кави можна зробити наступний загальний висновок: кращі сорти кави – це арабіка або чисті суміші арабіки вищого сорту. Робусту включають в суміші, в основному з однією метою – це значно знижує витрати на виробництво. Проте низькоякісна арабіка, як правило, має дуже схожий смак (і властивості) в порівнянні з робустою. Свого роду еталоном є сорт Colombian Milds, якій вирощується в Колумбії, Кенії, Танзанії. Від його ціни вираховується вартість всіх інших сортів [3].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика арабіки та робусти

Вид кавових зерен	Частка у світовому виробництві, % ¹	Умови вирощування	Основні країни-експортери	Якість	Використання	Собівартість
Арабіка	68,6	Складні. Досить примхливий вид. 600-2000 м над рівнем моря. Низька врожайність.	Колумбія, Бразилія, Мексика	Є більш якісним видом. Має складний вишуканий аромат та смак, 18% ароматичних масел, 1-1,5% кофеїну.	Використовується в кавових сумішах та в якості моносортів.	Висока
Робуста	29,4	Простіші. Менш примхливий вид. 0-600 м над рівнем моря. Більша врожайність.	Тропічні регіони Африки, В'єтнам, Індія, Індонезія	Менш вишуканий, має різкий гіркуватий смак, містить: 8% ароматичних масел, 1,6-3,2% кофеїну.	Використовується в основному для виготовлення розчинної кави та в сумішах для надання міцності та здешевлення.	Низька

Примітка: 2% світового виробництва припадає на інші види, які не мають промислового значення

Найбільші виробники кави в світі вирощують в рік від 600 млн. до 2,8 млрд. кг кавових зерен. Найбільшим світовим експортером кави є Бразилія, за якою йдуть В'єтнам і Колумбія (рис. 2).

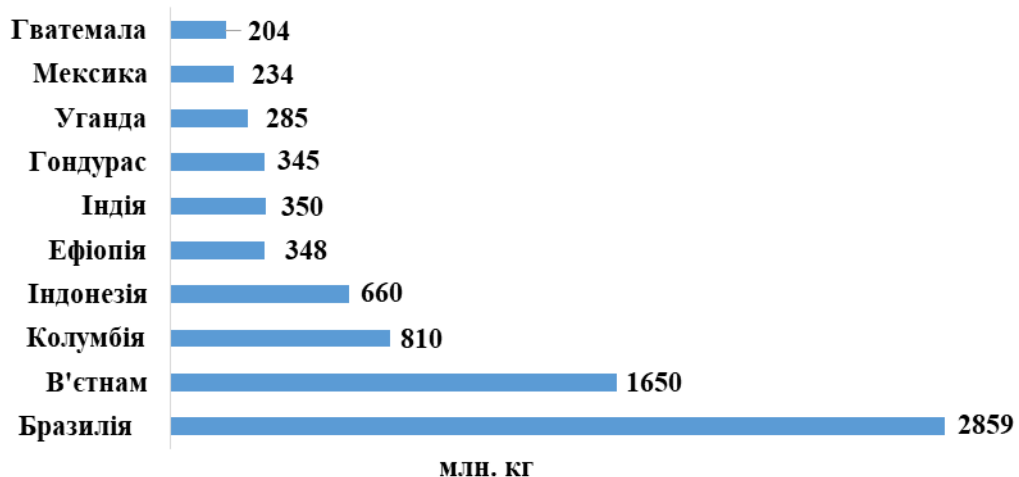

Рис. 2. Основні країни-виробники кави, 2015 р. [4]

Бразилія виробляє понад третину всього обсягу кавових зерен, представленого на світовому ринку. Вона вирощує каву середнього цінового сегменту з високими показниками якості. В'єтнам посідає друге місце за обсягом виробництва, але низька якість кави дозволяє використовувати її в основному в

сумішах. Колумбія вирощує високоякісні сорти арабіки, які цінуються споживачами в усьому світі. Індонезія і Ефіопія виробляють приблизно рівну кількість кави високої якості. Індійська кава також має гарну якість і складає гідну конкуренцію іншим виробникам за рахунок невисокої ціни. У Мексиці вирощуються якісні сорти арабіки. Кава, вирощена в Гватемалі, має прекрасні смакові і ароматичні характеристики. Перуанська кава найчастіше використовується для приготування різних сумішей.

Таким чином, можна зазначити, що 90% виробництва кави сконцентровано в країнах, що розвиваються, ключовими серед яких є країни Латинської Америки. Країни-виробники споживають тільки 25% усієї кави, інша частка у 75% належить країнам, які не вирощують цю культуру на власній території [5].

Розглянемо динаміку виробництва кави за останні чотири роки (рис. 3).

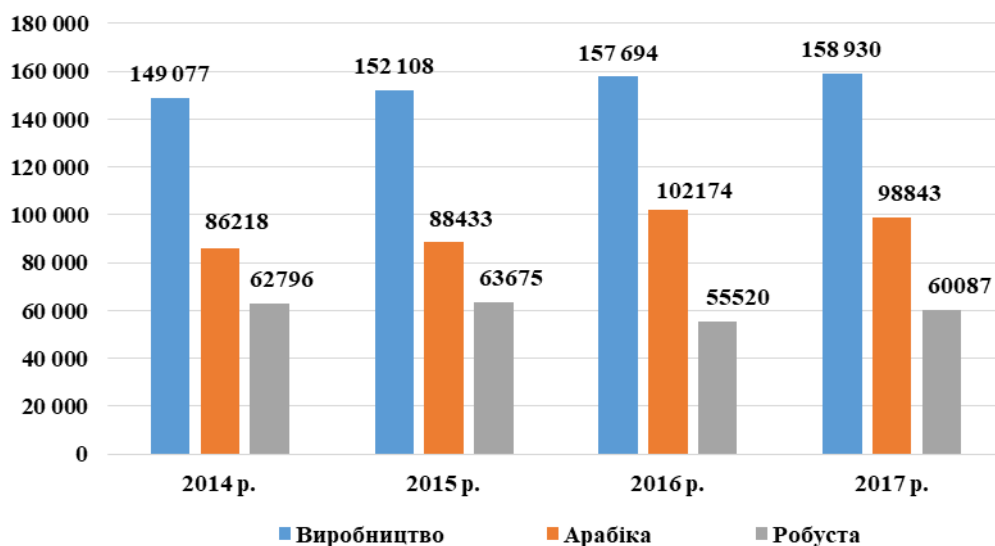

Рис. 3. Динаміка виробництва кави у 2014-2017 рр., тис. 60-ти кг. мішків [2]

За оцінкою Rabobank, надлишок кави в сезоні 2018-2019 очікується на рівні +3,0 млн. мішків проти дефіциту в -4,7 млн. мішків в сезоні 2017-2018. За оцінкою компанії Sucden, дефіцит на світовому ринку кави в сезоні 2017-2018 може скласти -3,6 млн. мішків проти надлишку в +300 тис. мішків в сезоні 2016-2017. Світове виробництво кави в сезоні 2017-18 оцінюється на рівні 154,4 млн. мішків проти 156,3 млн. мішків в сезоні 2016-2017. Світове споживання кави оцінюється на рівні 158 млн. мішків проти 156 млн. у сезоні 2016-2017. Загальне виробництво кави сорту арабіка склало 101,6 млн. мішків, що на 14,7% вище, ніж в сезоні 2015-2016. Виробництво кави сорту робуста в сезоні 2016-2017 знизилося на 12,2% і склало 55,9 млн. мішків. Різке зростання виробництва кави спостерігалось в країнах Центральної і Південної Америки (особливо в Гондурасі і Бразилії), де плантації відновилися після хвороб і засухи попередніх років. Баланс світового ринку кави в сезоні 2016-2017 переглянутий у бік надлишку в розмірі +2,376 млн. мішків, а дефіцит в сезоні 2015-2016 зменшений до -3,216 млн. мішків. Перехідні запаси кави в світі достатні для забезпечення

нормальних постачань в сезоні 2017-2018.

Експорт кави в світі в сезоні 2016-17 виріс на 4,8% в річному вираженні і склав 122,45 млн. мішків, що стало рекордним рівнем експорту. Світовий експорт кави сорту арабіка склав 77,52 млн. мішків (+7,9%), експорт сорту робуста склав 44,93 млн. мішків (-0,2%). Високий рівень експорту збільшив запаси в країнах-імпортерах до восьмирічного максимуму – 25,4 млн. мішків, що значно впливає на ціни [6].

Експорт кави є ключовим джерелом іноземної валюти і національного доходу для багатьох країн, що розвиваються. У 2015 р. загальний експорт кави склав 8,145 млн. т, а лише 10 років тому це значення було всього 5,5 млн. т. Динаміка світового експорту кави у 2011-2015 рр. наведена на рис. 4.

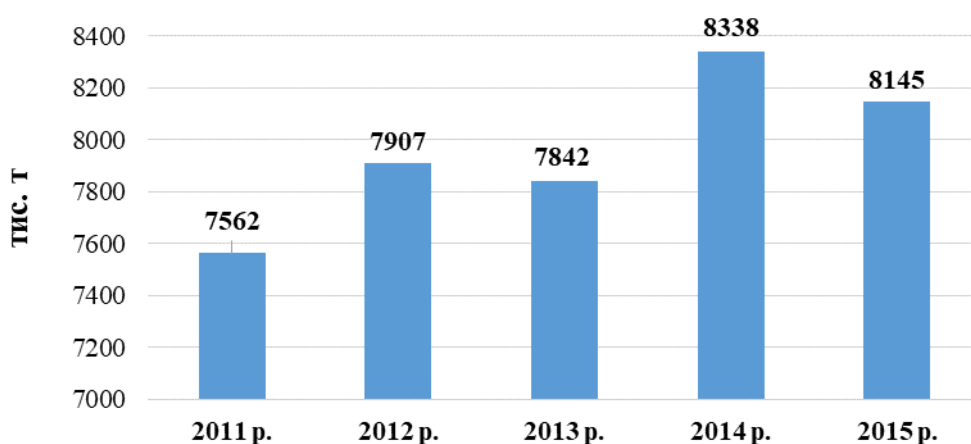

Рис. 4. Динаміка світового експорту кави у 2011-2015 рр., тис. т. [7]

Найбільшими експортерами є Бразилія (28% світової торгівлі), В'єтнам (20%) і Колумбія (11%). Бразилія і Колумбія укріплюють свої позиції на світовому ринку і показують істотний щорічний приріст (рис. 5).

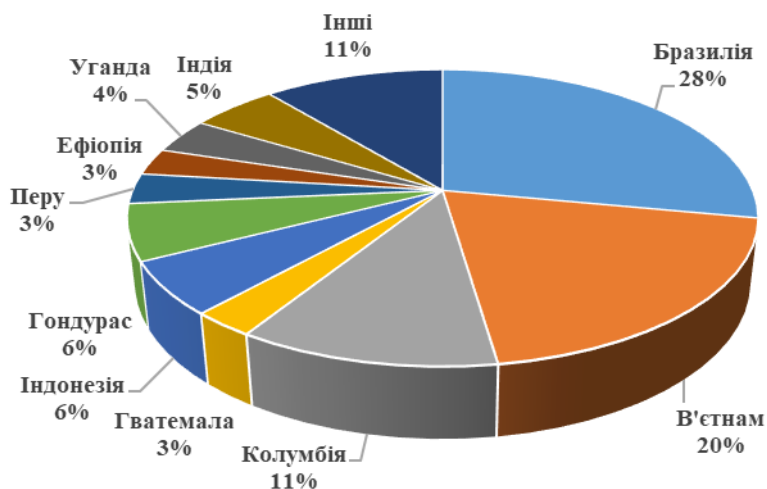

Рис. 5. Географічна структура світового експорту кави у 2017 р. [2]

Основними споживачами імпортої кави є країни з високою платоспроможністю населення, розвинутою кавовою культурою, але низьким обсягом власного виробництва. Більшість цих країн імпортують, в основному, сиру каву і обробляють її на місці. Географічна структура світового імпорту кави наведена на рис. 6.

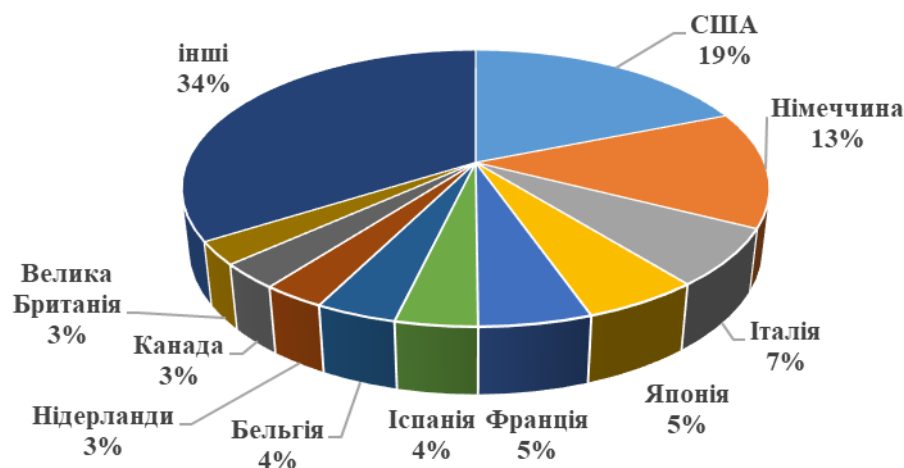

Рис. 6. Географічна структура світового імпорту кави у 2015 р.

Деякі країни спеціалізуються на імпорті та переробці зелених плодів, забезпечуючи світ готовою до споживання кавою. Перше місце в цій сфері займає Італія. До інших провідних країн-переробників кави належать Франція, Німеччина, Швейцарія, Бельгія, США та ін.

Загальною тенденцією ринку є зростання долі зернової кави по відношенню до розчинної, тому ринок розчинної кави наближається до насичення. Розвивається культура споживання зернової кави.

Розглянемо, як загальносвітові тенденції у споживанні кави відбиваються на ринку кави України.

Україна поступово стає «кавовою» країною. В середньому житель України випиває 1 чашку кави в день і це четвертий показник в Європі [8]. Поза домом пересічний українець випиває близько 100 чашок кави на рік. Все більше українців віддають перевагу натуральній зерновій каві, доля якої складає сьогодні 21,4% [9].

За 10 років з 2007 по 2017 рр. рівень споживання кави зріс на 23,6%, що дозволило Україні стати однією з найдинамічних кавових країн в світі. Особливо споживання кави характерно для великих міст. Регіонами-лідерами з реалізації кави є м. Київ, Харківська і Дніпропетровська області, а також західні регіони України.

Менше 23% кави купується безпосередньо у виробників, а останні 78% завозять трейдери. Через відсутність прямих поставок (з Бразилії, Колумбії, Ефіопії, В'єтнаму, Камеруну і так далі) на українському ринку практично відсутні преміальні сорти кави. У 2017 р. завдяки підвищенню попиту обсяг українського ринку кави і кавових напоїв склав близько 65 тис. тонн [10].

Ціна на каву в 2017 р. практично не змінилася порівняно з попереднім роком. Хоча в 2018 р. очікується підвищення ціни на кавові зерна через низький

прогнозований урожай цієї культури [11].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ринок кави схильний до впливу великої кількості чинників, що викликають широкий спектр проблем. Зупинимося на них детальніше. Згідно статистики споживання кави в світі випереджає її виробництво щороку на 360 тис. тонн. Зараз це всього лише 5%. Проте вже до 2021 р. дефіцит складатиме одну третину від загального споживання у зв'язку із зростанням споживання на 27% [12].

Ціна на якісні зерна зросла за останні 14 років на 400%. Великі корпорації та дилери витрачають в середньому до 2,5 дол. за фунт зерен (хоча на ринку можна знайти каву і по 0,5 цента за фунт) [13].

На вартість сировини на ринку впливають: закупівельна ціна сировинних матеріалів; коливання цін на світовому ринку; кількість товару, який купується; рівень урожаю і курс валюти; велика кількість посередників експортної кави, споживчі переваги і т.п.

Щодо кількості посередників, то сиру каву та кінцевого споживача розділюють велика кількість етапів: збирання продукту та його первинна обробка, упаковка для подальшого експорту, біржа, морське перевезення, облік експорту та відвантаження, облік імпорту та вивантаження, митниця, податки, наземне транспортування від порту до обжарщика, обжарка, упаковка, маркетинг і реклама, посередницькі послуги, оптова торгівля, роздрібна торгівля, кав'ярні та ресторани.

Кавовий ринок можна порівняти із ринком зерна або золота, адже ціна на каву також формується на біржі. Часто це негативно відображається на фінансовій доцільності вирощування якісної кави фермерами. Низька оплата праці кавового фермера на 100% залежить саме від біржової ціни, і він не може здійснювати на це ніякого впливу. Фермер змушений спиратися на начальну біржову ціну і не може визначати її сам.

Унаслідок змін клімату площа кавових плантацій скорочується, що приводить до зниження рівня виробництва. Це означає, що ціна на кінцевий продукт і далі зростатиме, якщо не вийде розширити географію вирощування кавових зерен. Гірші прогнози учених стосуються Ефіопії. Площі для вирощування кави в цій країні можуть скоротитися на 60% при підвищенні світової температури на чотири градуси до кінця століття. Схожа ситуація склалася і в Бразилії.

Останнім часом посилилася проблема збитку, що наноситься шкідниками і хворобами кавовим деревам. У 2013 р. спалах іржі погубив посадки майже у всій Центральній Америці. Втрати обчислювалися мільйонами мішків, сотні тисяч людей втратили роботу [14]. А в Гондурасі зараження перекинулося навіть на сорти, які вважалися стійкими до іржі.

Проблемою ринку кави є також зростаюча конкуренція з боку інших культур, наприклад, какао, ціна на який зростає. Через розширення міст зростає попит на землю, що робить виробництво кави непривабливим. Так, в столиці Кенії Найробі масово продають кавові плантації забудовникам. Крім того, урбанізація підсилює проблеми фермерства, оскільки молодь знаходить вигідніші інші сфери діяльності. Поступово відбувається погіршення якості і смакових характеристик кави. До найбільшого ризику схильні елітні сорти кави, яка цінується в індустрії шпелелті кави.

Враховуючи вищевикладене дослідження, визначимо основні шляхи недопущення розвитку кризисних явищ на ринку кави:

1. Необхідна селекція та гібридизація кавових дерев. Учасники програми «Всесвітнього дослідження кави» працюють над проектом селекції рослин для створення «покращених» кавових зерен сорту арабіка, які були б стійкіші до кліматичних змін [15].

2. Доцільним бачиться також пошук нових районів для вирощування кави, у поєднанні з охороною лісів і пересадкою рослин на вже наявних територіях.

3. Необхідно укріплювати прямі зв'язки між виробниками і споживачами, щоб кава фактично вирощувалася на замовлення. Це дасть змогу скоротити кількість посередників та формувати фермерам адекватні ціни на якісне зерно.

4. Розвиток інфраструктури сприятиме зниженню ціни за рахунок доставки і доступності кави з будь-якого регіону світу.

5. Зміни повинні відбутися і в розробці нового прибирального устаткування, використання нових підходів до зрошування, внесення нових добрив і інших сфер.

6. Варто популяризувати та розвивати кавову культуру. Це призведе до зростання споживання більш якісної кави, корисної для здоров'я, розвитку кав'ярень третьої, а згодом і четвертої хвилі.

Література:

1. Armstrong M. Hot Drinks Report, 2017. – Statista Consumer Market Outlook, 2016. URL: <https://www.statista.com/study/48823/hot-drinks-report-coffee>.

2. Coffee Market Report – February 2018, International Coffee Organization. URL: [www.Coffee Market Report – February 2018](https://www.coffee-market-report.com/).

3. Диброва А. Анализ рынка кофе. URL: <https://www.rietumu.ru/trading>.

4. Топ 10 стран-производителей кофе в 2015 г. по данным ICO. URL: <http://www.worldatlas.com/articles/top-coffee-producing-countries.html>

5. Moiseev A.V., Kindaev A.Y. Simulation of insurance risks // Journal of Applied Engineering Science. 2015. №4. P. 257-264.

6. Рынок тропических товаров, 16 октября – 8 декабря 2017. URL: <https://www.bullion.ru/reports/otkritie/week/Tropics.pdf>.

7. FAO Statistical Pocketbook Coffee 2015 // Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2015.

8. Рынок кофе в Украине в 2017 году. URL: <https://www.daineker.com/>

9. Украинцы в 2017 году стали пить еще больше кофе. URL: <https://ubr.ua/market/trade/ukraintsy-v-2017-hodu-stali-pit-eshche-bolshe-kofe-3860693>.

10. Анализ рынка кофе Украины. 2017 год. URL: <https://proconsulting.ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-kofe-ukrainy-2017-god>.

11. Рынок кофе Украины: обзор 2017 года. – РБК-Украина. Исследования рынков. – 30.10.2017. URL: <http://marketing.rbc.ua/news/30.10.2017/9082>.

12. Ивасюк П. Ученые исследовали, как изменяются объемы потребления и выращивания кофе в мире. – 11 июля 2017. URL: <http://www.unn.com.ua/ru/news/1675721-vcheni-doslidyly-iak-zminiuiutsia-obsiahyspozhyvannia-ta-vyroshchuvannia-kavy-u-sviti>.

13. Рывдан М. Дело вкуса: что такое кофейни третьей волны. URL:

<http://forbes.net.ua/lifestyle/1398233-delo-vkusa-chto-takoe-kofejni-tretej-volny>.

14. Действительно ли арабику смывает с рынка? – 1 ноября, 2017. URL: <http://scanews.coffee>.

15. Кофе под угрозой. Как изменится вкус кофе в результате глобального потепления. URL: <http://www.bbc.com/russian/resources/idt-e981c81d-d98b-4319-a413-150a8381d0aa>.

Coffee market is one of the fastest growing markets in the world and reflects constant product innovations. Over the past 50 years, coffee production and coffee have increased significantly. Now coffee is produced by more than 70 countries, and more than 50% are only three countries. More than 20 million people in the world are busy growing and trading coffee. It is expected that the world's income, which amounted to 76 billion dollars in 2017. USA, will grow to 89 billion dollars. US by 2021 The demand for coffee will continue to grow, due to the constant growth of the population, the development of the culture of consumption of coffee. 90% of coffee production is concentrated in developing countries, the key among which is the countries of Latin America. Producing countries consume only 25% of all coffee, the other share of 75% belongs to countries that do not grow this crop in their own territory. The largest exporters are Brazil, Vietnam and Colombia. The main consumers of imported coffee are countries with high solvency of the population, developed coffee crops, but a low volume of own production. The coffee market is prone to the influence of a large number of factors that cause a wide range of problems:

- coffee consumption in the world is ahead of its production every year by 360 thousand tons. By 2021, the deficit will be one third of the total consumption due to an increase in consumption by 27%;

- the price for quality grains has increased for the last 14 years by 400%;

- as a result of climate change, the area of coffee plantations is reduced, which leads to a decrease in production;

- the problem of damage caused by pests and diseases of coffee trees was intensified;

- increasing competition from other cultures.

The main ways to prevent the development of crisis phenomena in the coffee market are:

- selection and hybridization of coffee trees;

- strengthening of direct ties between producers and consumers, which will reduce the number of intermediaries and will form adequate prices for quality grain;

- development of the infrastructure, which will help to reduce the price due to the delivery and availability of coffee from any region of the world;

- development of new cleaning equipment, use of new approaches to irrigation, introduction of new fertilizers and other spheres;

- popularization and development of coffee culture. This will lead to an increase in the consumption of better quality healthy coffee, the development of coffee houses of the third, and then the fourth wave.